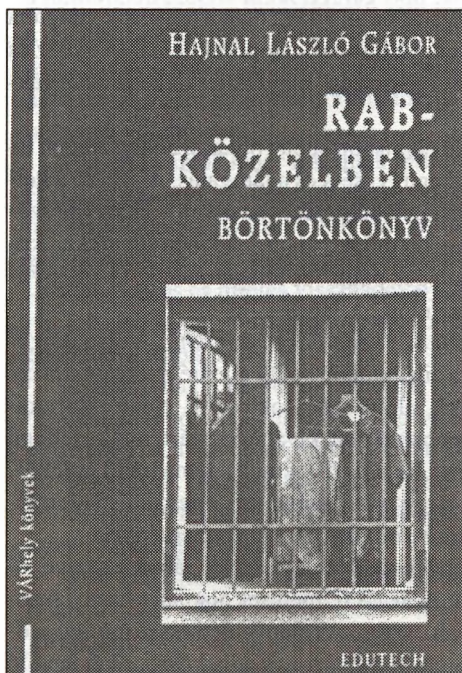

Börtönközelben

Hajnal László Gábor könyvéről

Nincs könnyű helyzetben az az újságíró, aki a büntetés-végrehajtási intézeteket már huzamosabb ideje „látogatja”, hogy a felszínes benyomásoknál alaposabb ismereteket szerezzen erről a sajátos világról. Elég, ha a vonakodó vagy éppen a túlzottan is nyilatkozni vágyó, többségükben panaszos fogvatartottakra gondolunk. E panaszok közül egy-kettő bizonyára „megérinti” őt, ugyanakkor elvileg nincs oka kételkedni az ítélethozók és -végrehajtók véleményében sem. Az igazság pedig – gyakran az elérhető dokumentumok hiánya miatt – sokszor nem látható. A „riporter” azal is sokat használ, ha az általa fel-ajánlott beszélgetéssel szelepet biztosít a nyilatkozókban felgyülemlett fölösleges gőzök kieresztésére.

Mindezek Hajnal László Gábornak a közelmúltban megjelent könyve, a *Rabközelben* olvastán jutottak az ismertető írójának eszébe. A kötetet a soproni Edutech

Kiadó adta ki 1998-ban, a *VÁRhely könyvek* sorozat harmadik darabjaként. (A kiadvány a BörtönÚjság szerkesztőségén keresztül is megrendelhető.)

Hajnal László Gábor (akinek bővebb életrajzát a könyv „fülszövege” ismerteti) a hetvenes évek elejétől kezdett szociográfiákat, terjedelmesebb riportokat publikálni. 1981-ben – politikai okokból – elhagyta az országot, ahová – változatos írói tapasztalatok után – csak a rendszerváltozást követően, 1994-ben tért vissza. Jelen munkát nem számítva, eddig tizenkét könyve jelent meg, ebből tíz nyugaton, kettő pedig a hazatérést követően, Magyarországon. Sopronba történt letelepedése után kezdett érdeklődni a büntetés-végrehajtási intézetekben tapasztalható jelenségek iránt. Miután engedélyt kapott az anyaggyűjtésre, 1996-tól kezdve számos írásban tette, teszi közzé a honi börtönök valóságáról szerzett tapasztalatait.

Noha a kötet teljes anyagát olvashattuk a BörtönÚjság és a Börtönügyi Szemle hasábjain, elmondható, hogy a szövegek ebben a megváltozott környezetben, egymáshoz illetve más dimenziót nyernek. A könyv olvasása közben – mint ahogy *Turbók Attila* írta szellemesen –, „egyfajta párbeszéd alakul ki elítélt és fegyőr között, anélkül, hogy egyébként szót

váltanának. Ugyanarról a világról beszélnek, csak a nézőpont más. Miként az egyik fejezet-cím utal rá: »a falakat kétfelől kell bontani«, lényegében ez történik e könyv lapjain.»

A kiadvány tömör alcíme – Börtönkönyv – még plasztikusabban határolja körül, mire számíthat az olvasó. A kötet – amelynek előszavát *dr. Tari Ferenc*, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka írta – anyaga négy nagy gondolati egységre oszlik. Az első szerteágazó tematikájú rövidebb írásokat tartalmaz, a második és harmadik rész két-két témát jár körül, míg a negyedik „fejezet” a fogvatartottak világa után a fegyőrök világába vezeti az olvasót. Az anyaggyűjtés színhelye leggyakrabban a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön, de a szerző által nyújtott mozaikokból „Bv-ország” majd teljes térképe összerakható.

A *Színes álmok fekete-fehérben* címet viselő rész a börtönélet olyan szabályszerűen ismétlődő történéseit villantja fel, mint az egészségügyi séta és a látogatás. A szerző a kellemes humorral járja körül az intimszobák létesítésének kérdését, s az olyan – látszólag száraz – témáról, mint a börtönkönyvtár is érdekeseket tud mondani. Eközben sorsokkal, különböző arcokkal találkozunk az olvasó, „különleges palik” és átlagemberek, „keményfiúk” és „papagájgézák” vonulnak el lelki szemei előtt.

A következő gondolati egység – címe: *A falakat kétfelől kell bontani...* – első dolgozata az etnikai kisebbség kérdésköréhez nyúl: a cigányokon belüli ellentéteket mutatja be. (Mint ismeretes: a romungrók, az oláh cigányok, illetve a beások között jelentős kulturális és nyelvi szakadékok léteznek, ami a mindennapokban, kiváltképp zárt, totális jellegű intézményekben számos konfliktus forrása lehet.) A szerző, akinek a téma iránti érdeklődése még a hetvenes évek közepén kezdődött, nagy anyagismerettel, s nem külső szemlélként közelít a problémához, hitelesen mutatja be mindegyik oldal véleményét.

A másik írás a halálbüntetés témájával foglalkozik. Hajnal László Gábor, ez szíve joga, nem rejti véka alá véleményét ebben a kérdésben. (A felmérések alapján a hazai lakosság bő kétharmada valószínűleg az ő véleményét osztja.) Az alapvetően esszé műfajú szöveg hat elítélmonológot tartalmaz, egy fogvatartott frott szavait adja közre, s két nevelő kérdőíven begyűjtött véleményét is megismerhetjük a halálbüntetésről.

A *Köszív is megtörik* címet viselő anyag rész első – kifejezetten szórakoztató – írása a BörtönÚjságban található üzeneteket, levelezéseket és társkereséseket vonja vizsgálat alá. (Mint ismeretes, ezek a „műfajok” a hetilap 4. oldalán találhatóak.) Hajnal László Gábor a BörtönÚjság három, 1994-től 1997-ig terjedő évfolyamát dolgozta fel. Jelen könyvismertetés írója – mint aki részt vett *A BörtönÚjságra vonatkozó olvasási szokások vizsgálata a személyi állomány és a fogvatartottak körében* című, 1997-ben lefolytatott kutatásban – is tanúsíthatja a *Fekete-fehér* oldal népszerűségét, s azt, hogy az őri állomány egy része a fogvatartottak írásait tartja érdekesebbnek.

A *medúza tekintete* című nagy ívű, történelmi áttekintésekkel átszőtt esszé a vallás és a börtön összefüggéseit taglalja. Nemcsak a börtönbeli hitéletéről, annak régi és mai gyakorlatáról szól, hanem emléket állít azoknak a papoknak, akiket politikai okokból börtönöztek be valaha Magyarországon. A meghurcoltak listája hosszú: a protestáns prédikátoroktól Bulányi Györgyig terjed, de a szerző az anyag „gazdagsága” miatt – érthetően – az 1945-öt követő negyven év történetét dolgozta fel legteljesebben. A könyv utolsó, ne-

gyedik részének címe: *Kötődés nélkül*. Hajnal László Gábor e helyütt, a *Telep* című munkájában a sopronkőhidai bévéstelep életéről tudósít szociografikus hitelességgel. Az íráson keresztül az egykori fegyőrtelep mai problémáiról, gondjairól értesül az olvasó, aki – többek között – a személyi állomány anyagi helyzete romlásának hatásaival szembesülhet.

A kötet szerzőjének megközelítésmódját a tárgyilagosság, egyfajta „alanyra figyelés” jellemzi. Ugyanakkor egyet kell értenünk a könyv fülszövegével: „Hajnal László Gábor a tárgyilagossághoz ragaszkodva sem tagadja olykor elfogultságát, hiszen ebben a környezetben előbb-utóbb fontos lesz kinyilvánítani a hovatartozást, viszont szigorúan tartja a tényirodalom ama törvényét: valamennyi emberi cselekedetre van magyarázat, de a rokon- és ellenszenvet nem formálhatja (befolyásolhatja) soha, semmikor az éppen hatalmon lévők érdeke!”

Hajnal László Gábor írásainak műfaja nehezen meghatározható. Legtöbbször esszét és riportot elegyít – a keverék aránya változó –, ami a témán felül is érdekességet kölcsönöz szövegeinek. Az esszé művészi stílusú tanulmány, szubjektívabb, csapongóbb jellegű, mint az értekezés más fajtáié. A riport kötelessége a tényekhez való feltétlen hűség, a látottak pontos és hiteles visszaadása. Mindezek a jellemzők egyszerre érvényesek Hajnal László Gábor munkáira. Paradoxonnak látszik, de igaz: ez az „eklektikusság” teszi eredetivé a Rabközelbent.

A szerző nagyobb kompozícióit is apró darabokból építi fel, csupán fel-felillantva a birtokában lévő tudás- és műveltséganyagot. A könnyedebb és a „nehezebb” stílus egy íráson belül kiválóan megfér. (Erre jó példa a Rabközelben, *Ellentétek a cigányoknál* című dolgozat.) Hajnal László Gábor színesen, élvezetesen ír, bizonyos távolságtartással kezeli a börtönök nyelvi világát, nem esik abba a hibába, hogy túlzottan erőltetné a tolvajnyelvi kifejezések alkalmazását.

Szót kell ejtenünk a könyvet illusztráló fényképekről is, amelyek *Csatorday Zoltán* munkái. Ezek a képek, noha általában nem a beszélgetések helyszínén készültek, mégis jól alkalmazkodnak az adott témához, s – feltehetően a jobb nyomdatechnika miatt – még hatásosabbak, mintha a BörtönÚjságban vagy a Börtönügyi Szemlében látnánk azokat.

Összefoglalásképpen megállapíthatjuk: a Rabközelben sokféle olvasó érdeklődésére tarthat igényt, a könyv a büntetés-végrehajtás szakembereinek, felügyelőknek, nevelőknek, „laikusoknak”, akiket a börtönök világa bármilyen okból érdekel, valamint a betűéhes „bentlakóknak” egyszerre ajánlható.

Deák Ferenc